

Korunan Alanlar Yönetimi ve Turizm Uygulamaları

Öğr. Gör. Hikmet HABERAL
Kastamonu Üniversitesi
hikmethaberal@kastamonu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6525-5288>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdtdad.1432370>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 06.02.2024

Makale Kabul Tarihi: 12.11.2024

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, korunan alanların doğa turizminin gelişimi üzerinde belirgin bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymaktır.

Yöntem: Bu çalışma, korunmuş alanlar yönetimi ve turizm uygulamalarını ele alan bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Çalışmanın yönteminde öncelikle alan yazın taraması yapılmış, ulusal ve uluslararası akademik kaynaklar, raporlar ve politika belgeleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Literatürdeki temel kavramlar, yaklaşımlar ve uygulama örnekleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Mevcut konaklama kapasitesinde yaşanan bozulmalara rağmen, konaklama hizmetlerinden elde edilen gelir artmıştır. Ayrıca, 1990 yılından itibaren ekonomik faaliyetlerde teknik değişikliklerin meydana geldiği tarımsal ürünlerin üretiminde ve fiyatlarında artış yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu değişimlerin, bölge halkının gelir düzeyine olumlu yansımaları olmuştur.

Sonuç: Ziyaretçilere bağlı olarak elde edilen gelirdeki artışın bu eğilimle devam etmesi halinde, göç olgusunun daha fazla ölçülebilir hale geleceği ve insan gücü ile doğal kaynakların daha verimli üretim faaliyetlerine yönlendirileceği öngörülmektedir. Bu gelişmelerin, kırsal alanlarda ve özellikle orman köylerinde önemli ölçüde gelir artışına neden olacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Korunan Alanlar, Tabiat Turizmi, Sürdürülebilirlik.

Protected Areas Management and Tourism Practices

Abstract

Purpose: The aim of this study was to find out whether protected areas have a significant impact on the development of nature tourism.

Method: This study presents a conceptual framework that addresses protected area management and tourism practices. In the methodology of the study, firstly a literature review was conducted and national and international academic sources, reports and policy documents were analysed in detail. Basic concepts, approaches and implementation examples in the literature were analysed comparatively.

Findings: Despite the deterioration in the existing accommodation capacity, income from accommodation services has increased. In addition, it has been observed that there have been technical

changes in economic activities since 1990 and an increase in the production and prices of agricultural products. These changes had positive reflections on the income level of the people of the region.

Conclusion: If the increase in the income obtained due to visitors continues with this trend, it is predicted that the migration phenomenon will become more measurable and manpower and natural resources will be directed to more efficient production activities. It is evaluated that these developments will cause a significant increase in income in rural areas and especially in forest villages.

Keywords: Protected Areas, Nature Tourism, Sustainability.

Giriş

Turizm, doğal kaynakların tahrip edilmesinin en önemli nedenlerinden biridir. Özellikle korunan alanlarda yapılan turizm, bu alanlar üzerinde büyük baskı oluşturur. Ekoturizm, doğal kaynakların korunması ve yerel halkın refahının gözetilmesi amacıyla yapılan sürdürülebilir bir turizm türüdür.

Ekoturizm, ormancılık mesleği ile yakından ilgilidir. Orman köylülerinin en düşük ekonomik gelir düzeyine sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, ekoturizmin orman köylülerine önemli ekonomik katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. IUCN (Dünya Doğayı Koruma Birliği), korunan alanları "yasal veya diğer etkili biçimde yönetilen, biyolojik çeşitliliğin yanı sıra doğal ve kültürel ortak korunmanın korunması ve sürdürülmesi amacıyla tahsis edilmemiş kara ve/veya deniz alanları" olarak tanımlanır. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ise korunan alanı, "belirli bir doğa koruma amacına ulaşmak üzere depolanmak, düzenlenen ve yönetilen bakanlık bir bölge" olarak tanımlanır.

1. Korunanların 9 temel amacı bulunmaktadır:
2. Bilimsel araştırmaların doğrulanması,
3. Yabani Soluk,
4. Türlerin ve genetik çeşitliliğin korunması,
5. Çevresel koşulların sürekliliğinin sürdürülmesi,
6. Ulusal doğal ve kültürel özelliklerin muhafazası,
7. Turizm ve rekreasyon faaliyetleri,
8. Eğitim faaliyetleri,
9. Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir şekilde kullanılması,
10. Kültürel ve geleneksel özelliklerin sürekliliğinin sürdürülmesi.

Korunan alanlar, büyüklüklerine, çeşitliliklerine, doğallık derecelerine, duyarlılıklarına, enderliklerine, tipikliklerine, eşsizliklerine, tehlike altında olma durumlarına, temsiliyetlerine ve zorunluluklarına göre sınıflandırılabilir.

IUCN, korunan alanları 6 sınıfa ayırmıştır:

1. Tabiat rezervi: Bilimsel bilimsel yöntemlerle korunan ve yönetilen alanlardır.
2. Yaban hayatı alanı: Yaban hayatının korunması amacıyla yönetilen alanlardır.
3. Milli park: Ekosistemlerin korunması ve aynı zamanda rekreasyon ve eğlenceyle yönetilen alanlardır.

4. Tabiat koruması: Özgün doğal özelliklerinin korunması amacıyla yönetilen alanlardır.
5. Yaşam/tür koruma alanı: Doğayı koruma amacıyla etkin yönetim müdahalelerinin başlangıç alanlarıdır.
6. Kara/deniz peyzajı koruma alanı.

Türkiye'deki korunan alanlar, IUCN'nin gücünün altı göstergelerinin beşine karşılık geliyor. Ancak Türkiye'de yaban hayatı alanı ve yönetilen doğal kaynak koruma alanı sınıflarına doğrudan karşılık gelen bir koruma mevcuttur.

Korunan Alanlarla İlgili Uluslararası Sözleşmeler

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler aşağıda açıklanmıştır.

1.Ramsar Sözleşmesi: Su kuşlarının yaşama ortamlarının korunması açısından uluslararası öneme sahip sulak alanlar hakkındaki sözleşme 1971'de imzalanmıştır.

Sözleşmede Birleşmiş Milletler üyesi taraf ülkeler, bataklık, sazlık ve turbalık gibi sulak alanları kirlenme ve insan müdahalelerine karşı korumayı taahhüt etmişlerdir.

2. Paris Sözleşmesi: Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına yönelik Sözleşme 1972 yılında imzalanmıştır. Paris Sözleşmesi ile UNESCO üyesi ülkeler, kadınların, tarihi yapıların, doğal ve arkeolojik olarak düzenlenir, bitki ve hayvan türlerinin korunmasını ve bu değişiminin nesillere kaydedilmesini sağlar.

3. Barselona Sözleşmesi

Akdeniz'in kirlenmeye karşı korunmasına ilişkin Sözleşme, 1976 yılında imzalanmıştır. Bu sözleşmeye taraf olan Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler, kuralların yasaklanması amacıyla gerekli tüm paraların alınması ve bu konuda iş birliği içinde geliştirmeyi ve sürdürmeyi sağlıyor.

4. Bern Sözleşmesi

Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi, 1979 yılında imzalanmıştır. Avrupa Konseyi'ne üye devletler, yabani bitki ve hayvan türlerinin korunmasını sağlamak amacıyla bu sözleşme imzalanmıştır.

5. Bükreş Sözleşmesi

Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi, 1992 yılında imzalanmıştır. Bu sözleşme, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin deniz ekosistemini koruma ve canlı kaynakları muhafaza etme amacıyla iş birliği yapmak amacıyla bu sözleşme imzalanmıştır.

6. Rio Sözleşmesi

Biyolojik çeşitlilik sözleşmesi 1992'de imzalanmıştır. Birleşmiş Milletler üyesi devletler, bu sözleşmeyle birlikte biyolojik rezervlerin, bitki ve hayvan türlerinin korunması ve tüm yatırım faaliyetlerinde çevre etki değerlendirmesi yapılmasını kararlaştırmışlardır.

Korunan Alan Türleri

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) tarafından tanımlanan korunan alan terimleri aşağıdaki gibidir.

- Korunan Alan

- Milli Park
- Tabiat Parkı
- Tabiatı Koruma Alanı
- Tabiat Anıtı
- Yaban Hayatı Geliştirme Sahası
- Yaban Hayatı Koruma Sahası
- Ulusal Öneme Haiz Sulak Alanlar
- Mahalli Öneme Haiz Sulak Alanlar
- Ramsar Alanı
- Muhafaza Ormanı
- Gen Koruma Ormanı
- Tohum Meşçeresi
- Tohum Bahçesi
- Klonal Tohum Bahçesi
- Tohum Plantasyonları
- Gen Koruma Alanı
- Kent (Şehir) Ormanı
- Üretim istasyonu (<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/34/Tel-Kavramlar>)

Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığı Tarafından Yönetilen Korunan Alanlar

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından koruma altına alınan alanlar aşağıda verilmiştir.

1. Özel Çevre Koruma Bölgeleri
2. Doğal Sit Alanları
 - a) I. Derece Doğal Sit Alanı
 - b) II. Derece Doğal Sit Alanı
 - c) III. Derece Doğal Sit Alanı
3. Tabiat Varlıkları
 - a) Anıt Ağaçlar
 - b) Mağaralar (<https://ockb.csb.gov.tr/korunan-alanlar-i-56>)

Korunan alanları, doğal doğanın korunması ve sürdürülebilir şekilde bakımının sağlanması amacıyla yönetilen ve yönetilen arazilerdir. Bu ürünün temel amacı, biyolojik çeşitliliğin, yab

Korunan alanlar, aynı zamanda rekreasyonel faaliyetler için de önemli bir potansiyele sahiptir. Kentleşmenin artması ve insanların doğa ile daha fazla etkileşimde bulunmanın artmasıyla, otobüs alanlarının piknik, kampçılık, doğa grubu ve yabancı hayatlarının ilerlemesi gibi rekre

Rekreasyonel kullanım, korunmanın korunmasına katkıda bulunabilir. Bu alanların karşı geliştirilmesini artırma, korunmalarına yönelik kalıcı olarak oluşturul

Korunan alanlarında rekreasyon sistemleri sürdürülebilir bir şekilde saklanmak için ziyaretçi yönetim sistemi geliştirilmelidir.

A. Arz Yönetimi Stratejileri: rekreasyon alanının yönetilmesine yönelik çeşitli olanaklar sunarak bu alanların çekiciliğini artırmaktır.

B. Talep Yönetimi Stratejileri: taşıma kapasitesinin talep üzerinde görülen rekreasyon alanının ziyaretçi sayısını taşıma, kapasitesi sınırları içinde tutmaktır. Bu stratejiler, rekreasyon alanları, ziyaretçi süreleri ve ziyaret sürelerinin sınırlandırılmasıyla ilgili alınan kararlar ve uygulamaları içermektedir.

C. Kaynak Yönetimi Stratejileri: Bu stratejiler, rekreasyonun genişletilmesinin, alanın kendisini onarma ve güçlendirme kapasitesinin dağıtılması amacıyla sürdürülen bakım çalışmaları, uygulamalar ve ek altyapı tesislerinin ve olanaklarının büyütülebilir yönde değiştirilen çalışmaları kapsamaktadır.

D. Ziyaretçi Etki Yönetimi Stratejileri: alanın sürdürülebilirliği ile uyumluluğu veya ziyaretçi davranışlarının davranışlarıdır. Genel olarak, bu stratejiler, rekreasyonel kullanımların türü veya karakterin üzerindeki parçalar içeren parçalar ve uygulamalar arasında yer alır (Manning ve Lime (2000).

Peterson ve Lime (1979) Yönetim şifresi, veri bağlantısı üzerindeki bağlantılara göre doğrudan ve dolaylı yönetim modülasyonu olmak üzere iki boyutlu olabilir. Doğrudan yönetim programları, ziyaretlerin en aza indirilmesi amacıyla kullanıcıların belirli kurallar çerçeveleri düzenler, bireysel seçimleri kısıtlar ve alanda yüksek düzeyde kontrol edilmeye başlanır. Dolaylı yönetim uygulamaları ise, yönetim alanı hakkında gerekli bilgileri sağlayarak, bireysel seçim özgürlüklerini koruyarak ve dağıtımlarını bir kontrol sağlayarak görüntüleme süreleri en aza indirir (Chavez, 1996).

Literatür çalışmalarında, yönetim stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin çalışmalar incelenmiş ve özgün bir sınıflandırma sistemi geliştirilmiştir

Manning ve Lime, 2000; Eagles ve diğerleri, 2002; Masters ve diğerleri, (2002) korunan alanların yönetiminde yaygın olarak kullanılan ziyaretçi yönetim araçlarını 16 başlık altında özetlemiştir.

1. Grup Büyüklüğünün Sınırlandırılması
2. Kullanım Düzeyinde Mevsimsel ya da Geçici Sınırlandırma
3. Zonlama (Manning ve Lime, 2000, Eagles ve ark, 2002, Masters ve ark., 2002, Göktuğ ve Kurkut,2016)
4. Ateş Kullanımında Uygulanan Kısıtlamalar (Manning ve Lime, 2000);
5. Kalış Süresinin Sınırlandırılması (Roggenbuck ve Schreyer, 1977; Heywood, 1985).
6. Ziyaretçi Eğitim ve Bilgilendirme Uygulamaları (Farrell ve Marion, 2000; Manning, 2003; Marion ve Reid, 2007; Park ve ark, 2008).
7. Bariyer Sistemi (Park ve ark, 2008).
8. Rezervasyon Sistemi

9. Çekiliş Sistemi
10. Öncelikli Ziyaretçiler Sistemi (Manning ve Lime, 2000).
11. Diferansiyel Ücretlendirme Politikaları (Lindberg ve Halpenny, 2001).
12. Ulaşım Sistemleri (Manning, 1999)
13. Reklam ve Pazarlama
14. Teknolojik Uygulamalar
15. Ziyaretçi Sertifikası (Eagles ve ark., 2002).
16. Rehber Eşliğinde Tur Düzenlemek (Ahipaşaoğlu, 2001).

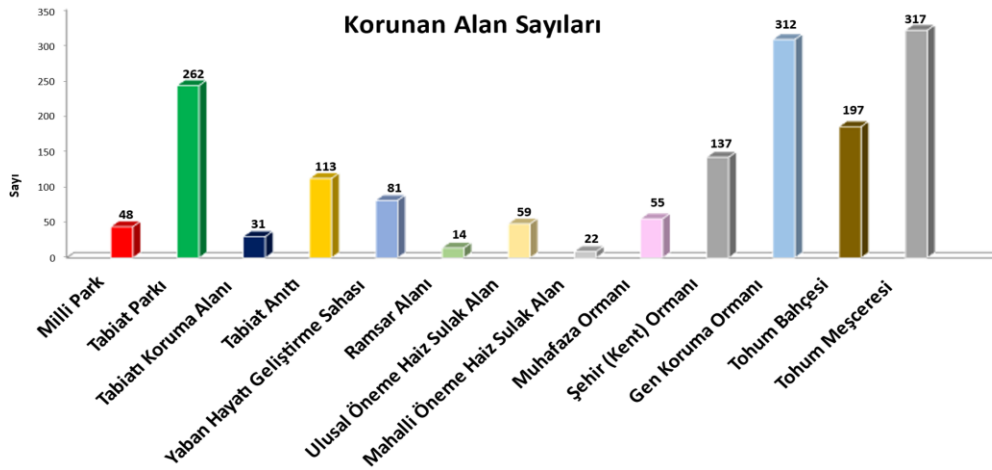
Doğa Koruma Birliğinin Belirlediği Korunan Alan Kategorileri altıya ayrılmıştır;

Bu kategoriler

1. Mutlak Doğa Rezervi ve Yabanıl Alan
2. Milli Park;
3. Tabiat Anıtı;
4. Yaşam/Tür Koruma Alanı;
5. Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı
6. Yönetilen Doğal Kaynak Koruma Alanı (Dudley, 2008).

Ülkemizdeki korunan alanlar listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Tablo 1. Korunan alanlar listesi (DKMP Genel Müdürlüğü)

Korunan Alanlarda Turizm

Mevcut turizmin yoğun şekilde uygulanmasına yol açan zararlar ve korunan ürünler, yaşam ve rekreasyon anlayışına uyum sağlayabilecek potansiyel, bu ürünler önemli turizm destinasyonları haline gelmene olanak tanımaktadır. Bu durum, dayanıklılık ve doğallığın

sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Roma döneminde, farklı statülerdeki korunan alanlar, hem yerli hem de yabancı yönetimin ilgisini çekiyordu.

Turizm, son yıllarda dünya çapında hızla büyüyerek ve dikkat çeken sektörlerden biri haline geldi. Turizmin koşulları ve imkanlarının artmasıyla birlikte, dünya çapındaki turist sayısı her geçen gün artmaktadır. Korunan ülkenin ekonomiye katkıda bulunabilmesi için, bu genişleme, turizm ve rekreasyon amaçlı kullanım, geniş bir seçenek yelpazesinin mevcut olması, uygun planlamanın yapılması ve özellikle koruma/kullanma durumunun gözetilmesinin büyük önemsenmesi. Ancak birçok korunan alan yalnızca turizm ve rekreasyon amaçlı kullanıma açılmakta ve bu durum, ekolojik dengenin sürekli olarak kritik rol oynanarak canlı ve cansız olarak sunulabileceğini ileri sürmektedir. (Mansuroğlu, vd. 2021).

Turizm, bölgesel ve yerel ekonomilere katkı bulunan bir sektör görünümü yanı sıra, şiddet ve sosyal açıdan bazı olumsuzlukların devam etmesinde de yol açabilmektedir. Yapılan incelemelerde, onun bir rekreasyonel faaliyetin çevre üzerinde farklı derecelerde kalıcı olumsuzlukların neden olabileceği ortaya çıktı. Yaklaşık 100 yıldır parklar ve korunan alanlar üzerinde rekreasyonel ekosistemlerle ilgili sorunlar üzerinde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar, ziyaretçi kullanımı ve iletişim faaliyetlerinin ele alınması yanı sıra, bu alandaki çalışan ekiplerin hangi meslek disiplinlerinden oluştuğuna ilişkin sonuçlar da incelenmektedir.

Turizmin çeşitlendirilmesi, özgün performansa sahip, genel ve çok yönlü etkilere ulaşılması kritik bir yapıya sahiptir. Bu bilgiler, turizmin yerel ekonomik etkilerinin sürdürülmesi, turizmin desteklenmesi faaliyetlerinin korunması ve bu bilgilerin ayrıntılı bir şekilde planlanması için gereklidir. Ayrıca bu süreçte yerel halkın görüş ve önerilerinin dikkate alınması, turizm politikalarının daha verimli ve sürdürülebilir hale gelmesine katkı sağlanmaktadır. Bu nedenle, turizmle ilgili her aşamada yerel gösterinin devam ettiği, başarılı bir tutum sergilenmelidir (Mansuroğlu 2006).

Tablo 2. Korunan Alan Büyüklükleri (DKMP Genel Müdürlüğü)

Korunan alanların ülke ekonomisine katkı sağlaması için, bu parçalara ayrı ayrı yayılma, uygun planlama planının gerçekleştirilmesi ve en önemlisi koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi büyük önem verilecek. Ancak, ekolojik olarak sürekli olarak kritik bir rol oynayan, canlı ve cansız unsurların sürdürülebilirliğini sağlamakla yükümlü birçok korunan alan, yalnızca turizm ve rekreasyon amaçlı sunulmaktadır.

Turizm, bölgesel ve yerel ekonomilere katkı sağlayan bir sektör olarak, aynı zamanda şiddet ve sosyal açıdan çeşitli olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Taşıma kapasitesinin özelliklerine bağlı olarak farklı boyutlarda bir arada bulunur. Özellikle turistik kalıcı bölgelerde meydana gelen olaylar, genellikle kalıcı etkilerin göz ardı edilmesi ve dağılımların düzensizliği sonucu ortaya çıkan olumsuzlukların dikkate alınmaması nedeni ile sorunlar yaşanacağı kaçınılmazdır (Mansuroğlu, vd. 2021).

Korunan alanlarındaki turizm faaliyetleri, yönetimin genişliklerine doğayla yayılan yayılma fırsatları sunarak biyolojik çeşitlilik oranlarının büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, turizm ve rekreasyon, korunan alanlarında yaygın bir kullanım biçimi olarak hem yerel hem de ulusal ekonomilere önemli katkılarda bulunmaktadır.

Günümüzde korunan alanlar, açık hava etkinlikleri ve çeşitli doğa sporları için oldukça cazip hale geldi. Bu blokağların büyük bir kısmı, çeşitli turizm faaliyetleriyle mevcuttur. Turizmin olumsuz etkileri etkili bir şekilde kontrol edilmekte ve korunan alanlar sürdürülebilir şekilde desteklenmektedir; yerel halk üzerindeki doğal kaynak değişimleri devam etmektedir. Bu durum, korunan katmanlarını artırmaktadır. (Eagles, McCool ve Haynes, 2002, s. 21; Dudley vd., 2010).

Barındırdığı kaynak değerleri açısından zengin olan Milli parklar ve diğer korunan alanlar sunan halka açık ekonomik rekreasyonel olanaklar, giderek daha fazla talep görmektedir. Ancak yoğun rekreasyonel faaliyetler, kaynak bozulmaları, sürekli olarak olumsuz etkiler yaratmaktadır. Son 30 yıl içerisinde, sürdürülebilirlik perspektifinde gelişmiş düzenli yönetim uygulamaları ele alınarak, rekreasyonel taşıma bölmeli ziyaretçi yönetim modelleri geliştirilmiş ve birçok milli park için ziyaretçi yönetim planları oluşturulmuştur.

Bu kayıtlı günlük yönetim sistemleri ve yönetim araçları detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve özgün bir yazma sistemi mevcuttur. Ayrıca konu ulusal düzeyde tartışılmış ve çeşitli öneriler sunulmuştur. (Eroğlu, 2014)

Doğayı ve çevreyi koruma çabalarının turistik çekiciliği gözetilmekte; bu nedenle, turizm faaliyetleri sırasında etkinliklerin kaydedilmesinin önemli bir faktör olduğu ortaya çıkıyor.

Önemli doğal yapıların ve arkeolojik yapının korunması, bu altyapının altyapısının geliştirilmiş ve görsel çevrenin özetlenmesi, turizmin olumlu gelişmeler arasında yer kazanmasını sağlar. Diğer taraftan Tabiatın koruyup sürdürülebilirliğini tehdit eden ve ekonomik kalkınmayı etkilemektedir. Kösebalaban (1996) Turizmin etkiler olarak iki ana başlıkta incelenebilir. Bu etkiler olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılır. Hastalıkların etkileri arasında doğal, arkeolojik ve tarihsel değişimlerin korunması; ortamın desteklenebilmesinin mümkün olmadığı, Altyapının oluşturulması ve çevrenin ön plandan çıkarılması yer almaktadır. Öte yandan, su, hava ve gürültü, katı atıkların miktarı ekolojik bozulma, biyolojik çeşitliliğin kaybı, arkeolojik ve finansal hasar ve arazi kullanımı sorunları gibi unsurları olumsuz etkileri içermektedir. Ekonomik faydalar; kültürel değerlerin yenilenmesi ve karşılıklı kültürel alışveriş olumlu etkiler olarak sınıflandırılır. Ekonomik büyümenin

kesintiye uğraması, aşırı kalabalıklaşma, yerli kültürel değerlerin kaybı; olumsuz kültürel etkiler, ve sosyal sorunlar olarak sıralanabilir.

Turizmin kıyı bölgelerindeki kırsal alanların kaydığı ve belirli dönemlerde yapılan seyahatlerin yıl genelinde yaygınlık gözlemlenmektedir. Bu yeni turizm anlayışı, sosyal açıdan olumlu etkiler sağlarken, uygun bir organizasyon yapıldığında kitlesel turizmin neden olduğu çevre sorunlarına da yol açabilir. Çünkü sürdürülebilir turizm çerçevesinde ele alınan alanlar, hassas ekosistemlerdir ve turizm faaliyetlerinden daha yoğun bir şekilde etkilenmektedirler (Mansuroğlu 2006).

Korunan alan yönetimi ile turizm arasındaki ilişki, zaman içinde giderek artan bir kişinin sahip olduğu güçlü bir bağ oluşturulmuştur. Bu bağ, ekonomik turizm politikalarının yalnızca biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla değil, aynı zamanda çeşitli hizmetlerden ekonomik gelir akışının açısından da değerli olduğunun görülebildiği yansıtılmaktadır. Güzergahlar üzerindeki yolların uyumlu bir şekilde düzenlenmesi, daha konforlu ulaşım imkanlarının sağlanmasına olanak sağlanmaktadır. Ayrıca konaklama ve restoran tesislerinin inşası veya mevcut tesislerin genişletilmesi, insanların bu alanlara olan ilgisi ve tercihlerini artırmıştır. Sit alanlarında yürüyüş yolları, kamelyalar, çocuk oyun alanları, mescitler ve lavabolar gibi yapıların doğal yapıyı bozmadan inşaat yapılması, insanların bu alanlarındaki uzatmaları süreyi uzatmıştır. Diğer bir etken ise, korunan alanları hakkında daha fazla bilgi sahibi olunması ve bu yaygın tanıtımın yapılmasıyla birlikte, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki korunan alanların turizm potansiyeline olan ilginin artmasıdır.

Korunan alanlarında ilgili kurumlar tarafından çeşitli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından bu alanlarda yapılan yatırımlar şu şekildedir: macera parkları, yerel ürün satış üniteleri, ziyaretçi yönetim ve tanıtım merkezleri, seyir terasları, ahşap köprüler, ahşap yürüyüş platformları, gününbirlik kullanım alanları (çardaklar, oyun alanları, mescitler, tuvaletler, banyo alanları), yürüyüş yolları, seyir kuleleri, ahşap iskeleler, sosyal tesisler ve kamera terasları. Bu yatırımlar, ülkelerin farklı yerlerindeki korunan alanlarda inşa edilmiş olup bu yatırımlar süreklilik arz etmektedir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünden Alınan 2022 yılına ait Korunan Alanlar ziyaretçi İstatistiği 63.931.063 kişi olarak kayıtlara alınmıştır (DKMP genel Müdürlüğü 2023)

Korunan alanlarda oluşan turizm etkileri aşağıda verilmiştir;

1. Korunan alanlarda Turizmin Çevresel etkiler
 - Yerel ekonomide çeşitlilik ve iş imkanları
 - Çevre dostu ve sürdürülebilir faaliyetler: Eko-turizm
 - Ekosistem ve biyoçeşitlilik korunması
 - Doğal korunmasının korunması
 - Fiyat artışı ve enerji tüketimi
 - Yaban hayatının korunması sırasında, bölgedeki diğer ekonomik durum yaban hayatı tarafından olumsuz etkilenebilmektedir.
 - Yerel halkın ekoturizmle ilgili beklentilerin sınırlı olması, doğal ve kültürel yaşamın korunmasına yönelik ilgilerinin azalması sonucunu doğurmaktadır.

2. Korunan alanlarda Turizmin Ekonomik Etkileri

- Bölgede turizmle ilgili zengin, kalıcı, hediyelik eşya dükkanları ve seyahat hizmetleri gibi ekonomik hizmet gelir artışı sağlar,
- Yerel ekonomide çeşitlilik yaratır ve istihdam imkanları sunar,
- Turistlerden elde edilen gelir,
- Yerel ürünler olan talebin arttırılması ve kültürel varlıkların korunmasına katkı sağlar,

2. Korunan alanlarda Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

- Kültürel iklimlendirme ve ekonomik faydalar
- Yerel halka yiyecek ve içme suyu sağlanması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, yerel bölgelerde yaşayanlar için eğitimin iyileştirilmesi, geleneksel kültürel unsurların yeniden değerlendirilmesi ve konfor ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.

3. Korunan alanlarda Turizm Yönünden Eko-Sistemin Bozulma Sebepleri:

- Yanlış arazi kullanım kararları sonucu ormanların ve makilik alanların tahrip edilerek tarım ve yerleşim alanlarına dönüştürülmesi, bu durumun erozyon riskini artırması,
- Bataklıkların ve sazlıkların kurutulmasıyla ekosistemlerin bozulması ve hatalı drenaj uygulamaları nedeniyle canlı organizmaların yok olmasına sebebiyet verilmesi,
- Deniz suyu ve nehirlerde çevre kirliliğinin artması ve buna bağlı olarak ekosistemlerin zarar görmesi,
- Doğal plaj alanlarının plansız bir şekilde turizme açılması,
- Asit yağmurlarının özellikle ormanlar üzerindeki bitki örtüsüne olumsuz etkisi ve çevresel atıkların turizm alanlarında hijyen sorunlarına neden olarak ekosistemi tahrip etmesi. (Haberal, 2018).

Çevre Sorunlarının (Kirlilik) Sınıflandırılması

1. Hava Kirliliği: Endüstriyel, Şehirleşme
2. Su Kirliliği: Endüstriyel, Evsel, Tarımsal (Pestisid), Enerjiler, Turizm ve ticari oluşumlar
3. Toprak kirliliği: Erozyon, Gübrelem, Endüstriyel kirlilik, Tarım dışı amaçlı kullanım, Konut alanlar, Sanayi alanları, Turistik tesis alanları, Kamu yatırımları, Ulaştırma
4. Fauna-Flora: Ormanlar, Çayır-meralar, Hayvansal, Sulak alanlar, Endemik bitkiler, Milli Parklar
5. Enerji: Kömür, Petrol, Elektrik santrali, Odun ve tezek atıkları, Jeotermal
6. Katı Atıklar: Evsel, Ticari, kurumsal, Park, bahçe, Sokak, İnşaat, Endüstriyel, Tarımsal, Hastahane, Arıtma çamurları
7. Pestisid: haşareleri ortadan kaldırmak için kullanılan kimyasallar (Tarımsal ilaçlamalar)
8. Gürültü: Endüstriyel, Şantiye, Ulaşım (Araştırmacı tarafından kaleme alınmıştır)

Sonuç

Genel olarak, insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan önemli olumsuz değişimlerin, zamanla tüm canlıları tehdit edecek boyutlara ulaştığı uluslararası düzeyde kabul görmüştür. Bilimsel araştırmalar, doğadaki bu olumsuz değişimlerin yalnızca doğanın korunmasıyla engellenebileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, uluslararası düzeyde doğa koruma çabaları giderek artmaktadır. Bunun sonucunda 1983 yılında yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, korunan alanların yönetiminde uluslararası kabul görmüş yöntemlerle uyumlu bir sistem sunmaktadır. Ancak, doğanın korunması yalnızca ulusal ya da uluslararası yasal düzenlemelerle sağlanabilecek bir olgu değildir. Dünya, kayıtlı ve sistematik bir koruma anlayışıyla sürdürülebilir bir şekilde tüm canlılar için yaşanabilir olmaya devam edecektir.

Bu kanunun hedefi, "ülkemizde korunan alan statsü kriterlerine sahip alanlarının seçimi, belirlenmesi, özelliklerinin korunması, çoğaltılması ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir."

Türkiye'de korunan alanlar, ulusal mevzuatlarla ve uluslararası sözleşmelere dayalı olarak korunarak, bu alanların planlaması Tarım ve Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi ilgili bakanlıkların birimleri tarafından kanunlar doğrultusunda yapılmaktadır. Bu korunan alanların Uzun vadeli gelişim planları bulunmaktadır. Planlardaki alanların rekreasyonel taşıma kapasitelerine yeterince yer verilmemiştir. Ayrıca, bu planlar günlük yönetim değişikliklerini de kapsamamaktadır. Bu eksiklikler, milli parklar ve diğer korunan alanlar üzerindeki artan talep karşısında ciddi bir yönetim sorunu haline gelmiştir. (Göktaş ve Kurkut, 2016).

Korunan alanlarda uzun vadeli devamlılığının sağlanabilmesi gerekmektedir. Zira, korunan alanlarda turizmin gelişimi, bu alanların doğal ve kültürel kaynaklarının kalitesine doğrudan bağlıdır. Bu nedenle, ziyaretçilerin kaynaklar üzerindeki etkileri dikkatle yönetilmeli ve mümkün olduğunca doğrudan etkilerin minimize edilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Aksi takdirde, turizm ve rekreasyon faaliyetleri, korunan alanların özgün değerlerinin zarar görmesine ve bu alanların işlevselliğini yitirmesine neden olabilir (Dağ ve Mansuroğlu 2021).

Sonuç olarak, korunan alanların uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla turizm ve rekreasyon sistemlerinin dikkatlice planlanması, genişletilmesi ve kayda geçirilmesi gerekmektedir. Zira, korunan alanlardaki turizmin gelişimi, bu alanların doğal ve kültürel kaynaklarının kalitesine bağlıdır. Bu nedenle, yönetim süreçleri titizlikle yürütülmeli ve mümkün olan durumlarda olumsuz etkilerin azaltılması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Aksi takdirde, korunan alanlardaki turizm ve rekreasyon faaliyetleri, bu bölgelerin özgün ve kalıcı değerlerinin kaybolmasına ve bu alanların kullanılamaz hale gelmesine neden olabilir.

Kaynakça

Ahipaşaoğlu, H. S. (2001). *Turizmde Rehberlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Anderson, D. H. & Manfredo, M. J. (1986). Visitor Preferences for Management Actions. *General Technical Report, Intermountain Research Station, USDA Forest Service, (INT-212)*, 314-319.

Chavez, D. (1996). Mountain Biking: Direct, Indirect, and Bridge Building Management Styles. *Journal of Park and Recreation Administration, 14*, 21-35.

- Cırık, U. (2007). Milli Parklar ve Uzun Devreli Gelişme Planları. *Planlama*, 2007(1), 45-50.
- Çağlayan, E. (2019) Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Korunan Alanlarda Turizm: Yenice Ormanları Örneği, Yüksek Lisans Tezi Turizm Ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dağ V. & Mansuroğlu, S. (2020). Antalya'daki Korunan Alanlarda Turizm ve Rekreasyon Etkinliklerine Bağlı Kullanım Sorunları: Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği. *Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi*, 2(2), 85-95.
- Dudley, N. (Editor) (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Gland, Switzerland: IUCN, 86.
- Dudley, N., S., Stolton, A., Belokurov, L., Krueger, N., Lopoukhine, K., MacKinnon, T., Sandwith & Sekhran, N. (2010). *Natural Solutions: Protected areas helping people cope with climate change*, IUCN/WWF, TNC, UNDP, WCS, World Bank and WWF, Gland, Switzerland, Washington DC and New York, USA.
- Eagles, P. F., McCool, S. F. & Haynes, C. D. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines For Planning and Management*. IUCN.
- Eroğlu, S. (2014). *Denetim*. Orman Su İşleri Bakanlığı.
- Farrell, T. A. & Marion, J. L. (2000). Camping Impact Management at Isle Royale National Park: An Evaluation of Visitor Activity Containment Policies From The Perspective of Social Conditions.
- Göktuğ, T. & Hilal Kurkut, G. (2016) Korunan Alanlarda Sürdürülebilir Ziyaretçi Yönetimi: Stratejiler ve Araçların İncelenmesi. *Journal of Bartın Faculty of Forestry*, 18(1), 118-131.
- Greist, D. (1975). Risk Zone Management: A Recreation Area Management System and Method of Measuring Carrying Capacity. *Journal of Forestry*, 73, 711-714.
- Haberal, H. (2018). *Turizmde Alternatif; Ekolojik turizm – Doğa Turizmi – Ekolojik Turizm – Yayla Turizmi (2. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaplan, E. (2000). Ülkemizdeki Doğal Korunan Alanlarla İlgili Yürürlükteki Yasal Durumun İrdelenmesi Yenice-Çitdere Tabiatı Koruma Alanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Kösebalaban, N. (1996). *Turizmde Çevresel Yönetim ve Planlama*. <https://arastirmax.com>. Erişim tarihi: 31.07.2019.
- Lindberg, K. & Halpenny, E. (2001). Protected Area Visitor Fees: Overview. Generating Revenue Through Ecotourism For Marine Protected Areas In Belize. A report of the Summit Foundation, International Ecotourism Society and Programme for Belize.
- Manning, R. (1999). Crowding and Carrying Capacity in Outdoor Recreation: From Normative Standards to Standards of Quality. *Leisure Studies: Prospects for the Twenty-First Century*. State College, PA: Venture Publishing, 323-344.
- Manning, R. (2003). Emerging Principles for Using Information/Education in Wilderness Management. *International Journal of Wilderness*, 9(1), 20-27.
- Manning, R. E., & Lime, D. W. (2000, June). *Defining and managing the quality of wilderness recreation experiences*. In *Wilderness science in a time of change conference (Vol. 4, pp. 13-52)*.
- Marion, J. L. & Reid, S. E. (2007). Minimising Visitor Impacts to Protected Areas: The Efficacy of Low Impact Education Programmes. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(1), 5-27.
- Mansuroğlu, S. (2006). Turizm gelişmelerine yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Akseki/Antalya örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 35-46.

- Mansuroğlu, S., Dağ, V., Kösa, S., & Demir, F. (2021). Korunan alanlarda turizmin etkisi: Antalya kenti örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 215-232.
- Masters, D., Scott, P. & Barrow, G. (2002). Sustainable Visitor Management System: A Discussion Paper. In Unpublished Paper. Participatory Workshop, Battleby Centre, Perth.
- Öztura, E. (2010). Truva Tarihi Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı ve Spil Dağı Milli Parkı ziyaretçilerinin Türkiye’de “Milli Park” Kavramı ve Eğitimi Üzerine Görüşleri. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Park, L. O., Manning, R. E., Marion, J. L., Lawson, S. R. & Jacobi, C. (2008). Managing Visitor Impacts in Parks: A Multi-Method Study of The Effectiveness of Alternative Management Practices. *Journal of Park and Recreation Administration*, 26(1), 97-121.
- Peterson, G. L. and Lime, D. W. (1979). People and Their Behavior: A Challenge for Recreation Management. *Journal of Forestry*, 77(6), 343-346.
- Polat, S., & Polat, S. A. (2016). Rekreatyonel Tabiat Parklarının Korunan Alanlar Kapsamında İncelenmesi: Mersin İli Örneği. *Social Sciences*, 11(2), 85-115.
- Roggenbuck, J., & Schreyer, R. (1977). Relations Between River Trip Motives and Perception of Crowding, Management Preference, and Experience Satisfaction. Proceedings: River Recreation Management and Research Symposium. USDA Forest Service General Technical Report NC-28: 359-364.
- Yücel, M. & Babuş, D. (2005). Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Doğa Dergisi*, 11, 151-175.
- <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/34/Temel-Kavramlar>
- DKMP genel Müdürlüğü (2023)
- WTO (Dünya Turizm Örgütü) (1981)